SÖDRA STATION STOCKHOLM

Under fem år fram till 1991 ska Stockholms stad och 14 byggherrar bygga 25 hektar ny innerstad på Södra stationsområdet. Det första bostadskvarteret står klart. Jan Inghe från stadsbyggnadskontoret ger sammanhanget och två av projekten redovisas på de följande sidorna av sina respektive arkitekter.

1979 köpte staden området av SJ för att bygga bostäder. 1983 beslutade SJ/SL att en ny pendeltågsstation skulle byggas och vara i drift 1988. Därmed fanns förutsättningar att överdäcka större delen av spårområdet. Ytterligare 6 ha yta att bebygga tillskapades så. Efter planremisser och samråd var de politiska direktiven entydiga: stadsmässighet och täthet – höga byggkostnader och stor efterfrågan är de faktiska realiteterna. Exploateringsnivån bestämdes i planen till 825 re/ha dvs i nivå med malmarnas tätaste bostadskvarter.

Planen följer den täta kvartersstadens grammatik. Mönstret, kvartersstorlekar, täthet och hushöjder är 1800-talsstadens – men nu med en jämlikare fördelning av plankvalitéer. Kvarteren vänder sin ena sida mot en parkyta. Parker, gårdar och gångstråk bildar en stor sammanhängande grönyta som är separerad från biltrafiksystemet. Den relativt stora andelen parkmark har erhållits främst genom en minskning av gatumarken. Dock ersätts här under 50 år garanterade plankvalitéer som t. ex. tillräcklig friyta, ljus och grönska med faktiska brister, men också med den täta stadens rumsliga kvalitéer. Stadsrummens gestaltning, den yttre miljöns materialbehandling, husens arkitektur och lägenheternas utformning blir i högre grad än tidigare avgörande för projektets samlade resultat.

Planen är uppbyggd kring två huvudteman:

- Det traditionellt kringbyggda bostadskvarteret. Tre sidor mot gata, en sida mot park. Gatunivån en våning över gård. Parkering under gator ej under gårdar. Sex våningar mot gata, sju mot gård, högre i kvarterens hörn. Butiker, verksamheter och bostadskomplement i bottenvåningar. Så utformas kvarteren längs Södermalmsallén.
- I norr finns områdets få befintliga kvalitéer, vegetationen, berget och de gamla järnvägsravinerna. Men också de tekniska komplikationerna. Den igenfyllda sjön med svåra grundläggningsförhållanden och däcket över spårområdet. Här görs speciella kvarterslösningar utan gårdar, som t. ex. den stora bågen kring Fatbursparken och de kopplade punkthusen på däcket över spårområdet.

Planen innehåller ett antal gestaltningsmotiv för utformning av de offentliga stadsrummen. Men planen påbörjar även motiv som väsentligen måste fullföljas i husutformningen. De offentliga byggnaderna – stationen, saluhallen och "höghusprojektet" – bör alla ges en utformning som tydligt redovisar innehållet. Byggnaderna blir "läsbara" i klassisk mening. De mest betydelsefulla platsernas bostadshus ges också en speciell utformning – Bofillbågen kring Fatbursparken och t. ex. de fyra "tornen" kring Swedenborgsgatans viadukt över Södermalmshallen.

De generella bostadskvarteren innehåller hörntorn, fondmotiv, portiker, arkader och yttre trappanläggningar. Traditionella stadsmässiga typer i gränslandet mellan plan och hus. Husen bör utformas med byggnadsdetaljer som har släktskap med innerstadens arkitektur. Detta gäller sockelpartier, fönster, balkongfronter och taklister men även fasadmaterial och färgsättning. Å andra sidan är produktionsförutsättningarna storskaliga med enheter om 2-500 lägenheter ritade av samma arkitektkontor – även detta bör uttryckas. Kvarteret snarare än trapphusblocket blir den arkitektoniska enheten. Husens arkitektur kommer så snarare att uttrycka gestaltningsmotiv från flera skalor än att vara fristående arkitektoniska enheter.

För att denna förskjutning från genuina baskvalitéer på plansidan mot mer subtila gestaltningskvalitéer skall ha en chans att lyckas, kompletteras stadsplanerna med s k "miljöprogram", ett program som tydligt anger vilka av planens påbörjade motiv som skall fullföljas i husutformningen som tvingar fram en tidig detaljprojektering av husen. Dokumentet utarbetas gemensamt av stadsbyggnadskontor, byggherrar och deras arkitekter. Dess status blir bindande genom att infogas i tomträttsupplåtelsen. Programmet har också sitt motiv i den snabba utbyggnadsprocessen. Hela projektet projekteras i princip samtidigt. Husen tenderar att bli mycket olika – den enhetliga byggtekniken och formuppfattningen saknas idag. Det arkitektoniska problemet är i högre grad att åstadkomma tillräcklig samordning än att söka skapa variation. Risken för kaos är större än för monotoni. Detaljerade stadsplaner kompletterade med miljöprogram är stadens försök att ändå samordna utbyggnadsprocessen. Förebilden till denna planeringsform finns bl a i IBA-projekten i Berlin.

Om så planläggningen av de generella kvarteren är avslutad så återstår de speciella projekten kring Fatbursparken och Medborgarplatsen, projektets mest intressanta och offentliga del. Kring Fatbursparken möts de olika förebilderna: Christian Norberg-Schultz teorier om det speciellt nordiska stadsrummets karaktär, det romantiska naturnära stadsidealet, de successivt i varandra övergående offentliga rummen i stället för det klassiskt slutna och avgränsande. Fatbursparkens norra "vilda" del kan bli en symbol för Söder, dess historia och natur. Här finns idén om att i den centrala parken "ställa fram" former och symboler från hela Söder till ett koncentrat. Naturen är här snarare symboliserad än verklig. Dessa idéer skall vidareutvecklas i den kommande tävlingen om själva parkens utformning.

I Söder finns Bofillbågen som en tillämpning av mer centraleuropeiska teorier om stadens morfologi. Projektet har upprört många känslor. Samarbetet med Bofill har dock tillfört projektet uppenbara kvaliteer. Hans ständiga försök att fullfölja tydligt formulerade arkitektoniska principer har skalat bort tidigare plankompromisser – planen, hans eget och angränsande projekt har vunnit i klarhet och styrka. Hans studium av Stockholmska förebilder har lett till en påtaglig förenkling av arkitekturen. Det tekniska genomförandet tillför svensk betongelementteknik ny kunskap. Vi är många som lärt oss åtskilligt på detta samarbete. Bofill är å sin sida uppenbarligen attraherad över att få genomföra ett projekt i en planerad urban omgivning, inte bara ett fristående monument i en i övrigt kaotisk stadsbygd.

Slutligen återstår "höghusprojektet". Idétävlingen resulterade bl a i områdesplanens utformning med en lägre utbredd basbyggnad på vilken placerades ett slankt torn. Ånyo ett stadselement som vidareutvecklas ur äldre Stockholmska förebilder som t ex Kungstornen. På perspektivet redovisas senare studier av en lägre kubiskt formad paviljong. Samtidigt pågår politiska utspel om höghus med ca 40 våningars höjd efter tydliga amerikanska förebilder. Vem eller vad som skall manifesteras i denna skala är dock oklart. Privata monument på denna nivå är väl banala.

Jan Inghe-Hagström

MÅTTBANDET OCH DESIGNATIONEN

FFNS Arkitekter AB

Foto Sune Hj Hellström

Fasad mot parken i norr.

Kv Måttbandet och Designationen är resultatet av en totalentreprenadtävling, som utlystes av byggherren, Sv Bostäder, för ca 3 år sedan. Som program förelåg ett skissförslag på Kv Måttbandet, som utgjorde underlag för den byggrätt som tilläts för kvarteret.

Kv Måttbandet byggdes upp enligt programmets huvudgrepp vad gällde husens gruppering och våningsantal. För övrigt valde vi i ett tidigt skede att frångå programskisserna och arbeta fram ett nytt förslag med strävan att effektivisera uthyrbara ytor och ekonomisera projektet. För att få ett rationellt byggande byggdes kvarteren upp med 3 olika grundblock – hörnblock, mellanblock och block med gårdsutbyggnad.

Alla trapphus gjordes med stora fönsterpartier och mot parken med burspråk. De flesta trapphusen har entré både från gatan och gården. I hörntrapphusen har man från gatuentrén direkt synkontakt med gården via hål i bjälklaget. Kollektivhusen har gemensam entré till gården och gångbro över gården till angöringstorget vid Magnus Ladulåsgatan. En invändig förbindelse leder till de olika trapphusen. Trapphusen har också entré direkt ut mot parken.

Planlösningen bygger på samband mellan kök-vardagsrum-balkong. Lägenhetsförråden ligger i lägenheten och i hörnblocken, försedda med ett litet fönster mot gården. Badrummen medger plats för tvättmaskin. Vindslägen har utnyttjats med entresolerade lägenheter resp små vindslägenheter. Kollektivhuset har entréhall med stort bågformat fönster i 2 plan, som ger kontakt med

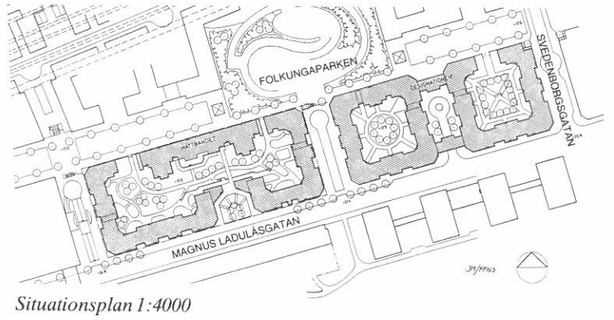

Situationsplan 1:4000

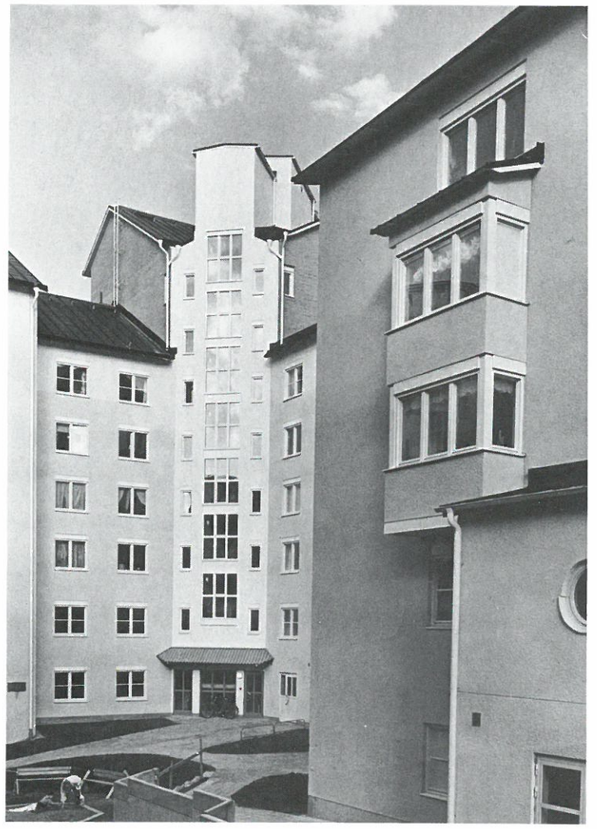

Gårdsinteriör.

Hörnblock 1:300

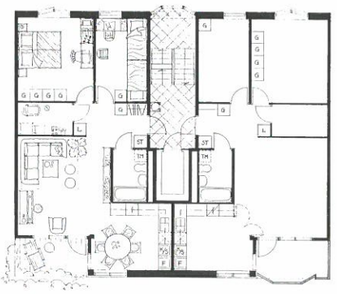

Mellanblock 1:300

parken. De kollektiva ytorna består utöver kök och matsal av klubbrum, hobbyrum, bastu, kontor samt separat uthyrningslägenhet.

Torbjörn Ericsson
FFNS

FAKTA SÖDRA STATION

Adress: *Magnus Ladulåsgatan*
Arkitekt: *FFNS Arkitekter AB Studio 4 genom Torbjörn Ericsson, Susanne Heigard, Hans Blomqvist*

Stadsplan: *Stadsbyggnadskontoret genom Jan Inghe*
Landskap/trädgård: *FFNS Arkitekter AB*
Konstnärlig utsmyckning: *Alf Olsson, Edsbro*

Övriga konsulter:
K: Ing. firma Nils Carlsson AB
V: Internationell Industri Consult IIC
VS: Rör & Vent-Byrån AB
E: CEPRO
Akustik: Ingemansson ing. byrå AB

Byggherre: *Svenska Bostäder*
Entreprenadform: *Totalentreprenad*
Byggnadsentreprenör: *JM Byggnads och Fastighets AB*

Bruttoarea: *Ca 60 000 kvm*
Byggnadsår: *1986-1989*